

shows promising detections of textbook.

In the history of creation of textbooks of the labour education and technologies we can face the only these stages:

the first – publish the educational issues from some branches of manufactory and issues for practice;

the second – creation of textbooks and textbooks of labour education in the context of polytechnic education;

the third – the development of personal oriented textbooks and educational-methodical complects (including electronical means of education) of technical and serving kinds of labour.

The nowadays stage and further perspectives of textbooks creation of labour education and technologies is narrow connected with creation of electronic textbooks and development of cloud service.

The main attention in modern textbooks of labour education and technologies is payed on motivation of studial activity, the development of technical thinking, interesting and incidencies of pupils. Modern textbooks are serving for forming of project-technological competency, development of creational capabilities of pupils, graft the propertie of humanity with innovative type of thinking.

Keywords: stages of creating textbook; labor training; technology; textbook concept.

УДК 371.671:821.161.2

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ СТВОРЕННЯ ПІДРУЧНИКА УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ З УРАХУВАННЯМ ПОЛОЖЕНЬ ДІЯЛЬНІСНОГО, ОСОБИСТІСНО ЗОРІЄНТОВАНОГО І КОМПЕТЕНТНІСНОГО ПІДХОДІВ

А. М. Фасоля,

кандидат педагогічних наук, старший науковий співробітник,

провідний науковий співробітник

відділу навчання української мови та літератури,

Інститут педагогіки НАПН України,

e-mail: anfas@ukr.net

У статті представлено концептуальні засади створення підручника української літератури: визначено методологічну основу концепції (ідеї особистісно зорієнтованого, компетентнісного і діяльнісного підходів, читацькоцентричної парадигми навчання, сучасного бачення шляхів розвитку української літератури, психології творчості і читання), окреслено вимоги, яким має відповідати навчальна книжка, її провідні функції, мету і завдання, структуру, змістове наповнення, визначено критерії оцінювання.

Наголошено на можливостях підручника в розвитку предметної (читацької) і ключових компетентностей, важливості забезпечення умов для формування суб'єктності учня-читача: представлення читацького маршруту, запитань і завдань для вироблення умінь самоорганізації, акцентування уваги школяра на читацькій діяльності, змінах у читацькому й особистісному розвитку.

Ключові слова: підручник; особистісно зорієнтоване навчання; компетентнісне навчання; загальнонавчальні уміння; індивідуальна навчальна програма; читацька компетентність.

Постановка проблеми. Розбудова української освіти на засадах діяльнісного, особистісно зорієнтованого і компетентнісного підходів обумовили зміну традиційних поглядів на шкільний підручник.

Актуальною є потреба створення навчальної книжки, яка відповідала б

викликам часу: була одним із засобів вироблення предметних, загальнонавчальних і ключових компетентностей, стійкої потреби в навчанні, становлення учня як суб'єкта діяльності й особистісного саморозвитку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Означені проблеми в останні роки стають об'єктом прискіпливої уваги дидактів, методистів, авторів підручників. Аналізуються різноманітні аспекти: компетентнісної спрямованості (Н. Бібік, М. Бурда, Т. Засекіна, О. Пометун, О. Савченко, І. Смагін, С. Трубачева), проблеми проектування і створення підручника (М. Гупан, О. Пометун), критерії оцінювання якості (К. Гораш, В. Варава). Досліджуються питання, пов'язані з підручникотворенням для початкової (Л. Бондар, Я. Кодлюк, О. Савченко), основної і старшої школи (М. Васьківський, В. Доротюк, М. Піддячий, В. Корнєєв).

Про створення підручників нового покоління літератури йдеться у статтях О. Куцевол, В. Снегір'євої, Г. Токмань, В. Шуляра. Авторські концепції пропонують О. Авраменко, Є. Волощук, О. Ісаєва, Ж. Клименко, Л. Коваленко, Ю. Ковбасенко, Л. Сімакова. Їхні пошуки спираються на актуальні й сьогодні ідеї попередників: О. Бандури, Т. і Ф. Бугайків, Н. Волошиної, Б. Степанишина. Спільними зусиллями формується відповідь на запитання «Яким же бути підручнику ХХІ століття?»

Погляди вчених суголосні в тому, що:

1. У сучасних умовах змінюються функції підручника: зменшується роль інформаційної і відтворювальної функцій (провідних в умовах традиційного навчання), зростає значення мотиваційної, розвивальної, управлінської (Р. Арцишевський, Н. Бібік, С. Бондар та ін.).

2. Підручник перестає бути пасивним носієм інформації. Для словесника це методичний посібник з організації навчання, учневі має допомогти не лише засвоїти предметний зміст, а й оволодіти уміннями самоорганізації і саморозвитку. Він зручний у користуванні, має чітку і зрозумілу структуру, доступний і логічний виклад навчального матеріалу, різноманітні рубрикації, покажчики тощо.

Цим також обумовлюється наявність у підручнику пам'яток, схем, таблиць, інструктивних матеріалів, запитань і завдань для формування не лише предметних, а й загальнонавчальних, зокрема організаційно-діяльнісних, умінь (Н. Бібік, С. Бондар, Т. Засекіна, О. Савченко та ін.).

3. Сучасний підручник повинен бути технологічним, тобто відповідати певній освітній технології (в даному разі – засадам діяльнісного, особистісно зорієнтованого і компетентнісного навчання).

Структура і змістове наповнення книжки дають чітке уявлення, чого і як слід навчати і навчатися. Технологічний підручник пропонує вчителю орієнтир щодо обсягу й характеру навчального матеріалу, послідовності його викладу, методів і прийомів роботи, учням – рекомендації й алгоритм ефективного засвоєння предметного змісту, формування уміння вчитися, самостійно оволодівати знаннями. Технологічність забезпечує можливість ефективного застосування підручника навіть за значних відхилень від проєктованих умов (Я. Кодлюк, О. Ляшенко, В. Плахотнік, О. Савченко).

4. Підручник має забезпечувати учневі можливість освоєння навчального матеріалу на будь-якому бажаному рівні, що обумовлює, з одного боку, представлення мінімально можливої для опанування предметом кількості інформації, з іншого - введення інформації «Для тих, хто прагне знати більше» (О. Барановська, В. Варава, Н Бібік ті ін.).

5. Підручник має бути практико зорієнтованим, одним із засобів формування предметних та ключових компетентностей учня (Т. Ремех, М. Трубачева, О. Пишко та ін.)

Формулювання цілей статті. Основною ідеєю статті є визначення засадничих положень створення підручника української літератури, який реалізував би ідеї діяльнісного, особистісно зорієнтованого і компетентнісного підходів.

Основна частина.

Методологічні засади, принципи створення підручника

Методологічну основу концепції склали ідеї особистісно зорієнтованого, компетентнісного і діяльнісного підходів, читацькоцентричної парадигми навчання літератури, сучасне бачення шляхів розвитку української літератури, психології творчості і читання, напрацювання в галузі підручникотворення.

Змістове наповнення, структура, формування методичного апарату підручника базуються на загальнодидактичних принципах (свідомості й активності, індивідуального підходу, природовідповідності, наочності, систематичності й послідовності, науковості, емоційності, доступності, зв'язку теорії з практикою, самостійності та ін.), а також принципах діяльнісного, особистісно зорієнтованого і компетентнісного підходів: ситуативності, особистісного цілевизначення й рефлексії, вибору індивідуальної освітньої траєкторії, опертя на суб'єктний досвід, цілісності, варіативності, системності, співтворчості, первинності учнівської продукції та ін.

Беремо до уваги також специфічні для предмета «Література» принципи: інтертекстуальності та діалогізму, світоглядно-філософського та естетичного історизму, індивідуалізації художньо-історичного мислення автора, феноменальності та художньої історичності, урахування особливостей художньо-історичного моделювання, розгляду художнього твору в єдності змісту і форми та ін.

Системотворчими принципами під час конструювання і створення підручника є такі: 1) вивчення літератури як мистецтва слова; 2) читацькоцентричного підходу до навчання. Відповідно до першого принципу під час укладання змісту підручника, формування методичного апарату перевага надається матеріалам, які акцентують увагу вчителя і учнів на естетичній сутності художнього твору, а сам твір розглядається крізь призму засадничих ідей певного літературного напрямку, що художньо втілює сформовану у свідомості письменника концепцію світу і людини певної епохи. Історія літератури трактується як історія пошуку форм і засобів відображення змін у світогляді і світосприйманні людини, осмисленні нею свого місця в суспільстві, прагненні гармонії зі світом і з самою собою.

Другий принцип спрямовує увагу укладачів на необхідність урахування

закономірностей розвитку учня як суб'єкта читацької діяльності, що передбачає усвідомлення ним власних психологічних особливостей, читацьких прагнень, мотивів, бажань тощо, здатність до самостійної організації, здійснення й оцінювання читацької діяльності, а також до самореалізації, самовдосконалення й самотворення.

Саме рівень суб'єктності (сформованість згаданих умінь) є одним із показників особистісного розвитку школяра.

Мета і завдання навчальної книжки з літератури.

В основі розробленої концепції лежить погляд на підручник літератури як засіб самонавчання, формування читацької компетентності, читацького й особистісного розвитку учня.

Пріоритетними вважаємо такі завдання:

1. Допомогти учневі:

а) пізнати і зрозуміти себе як особистість і як читача; світ навколишній і світ художнього твору (в авторській оцінці і судженнях героїв); визначити своє місце у світі;

б) навчитися діяти: самостійно здобувати і застосовувати знання; оцінювати навколишній світ і світ художнього твору як естетичне явище; сформувати емоційно-ціннісний образ письменників, творчість яких вивчається; визначатися щодо піднятих у творах морально-етичних проблем; оволодіти інструментарієм діалогічного прочитання художніх творів, що належать до різних естетичних систем; усвідомити розвиток української літератури як процес пошуку митцями адекватних часові форм і засобів відображення дійсності; розвивати критичне мислення; спробувати себе у різноманітних життєвих ролях; керувати своїм особистісним і читацьким розвитком; вибудовувати індивідуальний маршрут саморозвитку; бути готовим постійно навчатися, змінюватися і пристосовуватися; засвоїти навчальний матеріал на бажаному рівні; виробляти уміння самопізнання, самоорганізації і саморозвитку, предметні, загальнонавчальні і ключові компетентності;

в) відчувати насолоду від читання, радість від досягнення цілей, переживання успіху, задоволення від спілкування, самореалізації і самоствердження та ін.

2. Запропонувати вчителю модель організації навчання української літератури на засадах особистісно зорієнтованого, компетентнісного і діяльнісного підходів.

Ключові ознаки сучасного підручника з літератури.

Підручник, що реалізує ідеї діяльнісного, особистісно зорієнтованого і компетентнісного підходів, має такі ознаки:

1. Авторський текст і завдання спрямовують увагу учня на усвідомлення:

а) себе як особистості і читача (можливості, здатності, схильності, потреби, стиль мислення, провідний канал сприймання інформації тощо);

б) потреби в самонавчанні і самотворенні за самостійно сформованою індивідуальною програмою, реалізації досяжних та перспективних цілей читацького й особистісного розвитку;

в) необхідності оволодіння різноманітними читацькими стратегіями, управлінським циклом.

2. Навчальна книжка є практикозорієнтованою, що досягається домінуванням завдань пошукового характеру, наявністю елементів самовчителя (таблиць, схем, завдань, алгоритмів, зразків аналізу художнього твору, пам'яток, порадників, що стосуються опрацювання навчальної інформації і сприяють кращому засвоєнню її) і довідкового апарату, рубрикацій, покажчиків, виділення основної, допоміжної і пояснювальної інформації різним шрифтом і кольором тощо.

3. Алгоритмізованість представлення навчального матеріалу (подається «малими дозами» від ознайомлення до застосування), випереджувальне цілевизначення (наявність навчального маршруту, рекомендацій щодо організації діяльності, критеріїв оцінювання результативності навчання на початку вивчення теми), запитань і завдань для рефлексії досягнення запланованого, самоконтролю й підсумкового оцінювання, відстежування рівня сформованості загальнонавчальних, зокрема організаційно-діяльнісних, умінь – після теми.

4. Наявність диференційованих різнорівневих завдань, у т. ч. й компетентнісно зорієнтованих:

а) для створення ситуацій успіху, затребуваності прояву особистісних якостей (вправління у різних ролях), вибору (навчального матеріалу і способів його опрацювання, завдань, у т. ч. домашніх);

б) для переживання й осмислення учнем естетичної насолоди;

в) для роботи із суб'єктивним досвідом;

г) на формування ціннісних ставлень (до читання, автора, порушених у творі проблем тощо);

д) на задіяння уяви, емпатії, образного мислення і мовлення, обох півкуль головного мозку і провідних каналів сприймання інформації;

е) на формування діалогічних умінь (робота із заголовком, передбачення, постановка запитань, здатність «бачити» автора, визначати його задум (ідею), з'ясувати роль задіяних художніх засобів у донесенні до читача свого задуму; творити власні смисли тощо); розглядати твір з різних позицій (читача, автора, героя, критика) в загальнокультурному національному і загальноєвропейському контекстах;

є) на вчитування з тексту прямо і непрямо представленої інформації; пошук інформації в інших, у т. ч. електронних джерелах, обробку, згортання і розгортання її, перетворення з однієї знакової системи в іншу (текст у таблицю і навпаки);

ж) на організацію, здійснення, рефлексію й оцінювання навчальної діяльності, змін у читацькому й особистісному розвитку;

з) на формування й оцінювання рівня предметної (читацької) і ключових компетентностей.

Саме наявність цих ознак є підставою оцінити підручник як особистісно і компетентнісно зорієнтований.

Зміст підручника

Зміст підручника складають: історичний і літературознавчий матеріали

оглядових тем, нариси про життя і творчість письменників; уривки зі спогадів, листів, автохарактеристик, літературознавчих статей, коментарів, інтерв'ю, які допомагають створити емоційний «портрет» автора; зразки аналізу художніх творів; система різнорівневих завдань для актуалізації суб'єктного досвіду й опорних знань, налагодження діалогічної взаємодії з текстом, його аналізу й інтерпретації, рефлексивно-оцінювальних та ін.; словник літературознавчих термінів; таблиці, схеми, алгоритми, поради тощо.

Під час формування змісту підручника з літератури враховуються такі положення:

1. У підручнику має розкриватися специфіка предмета «література», який покликаний насамперед формувати в учня емоційно-ціннісне ставлення до оточуючого світу і самого себе (особливістю історії є зосередження на засвоєнні знань, рідної й іноземної мови – способів дій тощо).

Відповідно, перевагу надаємо текстам емоційно-ціннісного, а не інформативного спрямування, завданням – не репродуктивним, а продуктивним і творчим. Опрацювання текстів, виконання завдань покликане допомогти учневі розкрити духовний світ автора та його героїв, засвоїти національні і загальнолюдські цінності.

2. Визначальним у змісті навчальної книжки є представлення письменника як особистості, а художнього твору як естетичного явища, втілення поглядів митця на світ.

Відповідно до змісту включаються уривки зі спогадів, листів, автохарактеристик тощо про життєві й мистецькі уподобання автора, фрагменти літературознавчих статей, які стосуються естетичної вартості твору.

3. Зміст підручника забезпечує реалізацію вимог усіх змістових ліній предмета «література»:

- літературознавча лінія представлена теоретичним матеріалом про літературні напрями, письменника і його твір, художні засоби тощо;
- вимоги емоційно-ціннісної лінії втілено в розповідях про духовний світ автора та його героїв, у завданнях, які спрямовували увагу учня на пошук власних смислів виучуваного;
- загальнокультурна і компаративна лінії забезпечуються проведенням паралелей у засобах розкриття певної теми в інших літературах і видах мистецтва.

Окрім того, увага зосереджується ще на одній лінії, виокремленій в авторській Концепції літературної освіти, – діяльній. Необхідність її введення обумовлена актуальністю реалізації ідей компетентнісного навчання. Засобами втілення є авторський текст і спеціальні завдання, які спрямовують учня на вироблення організаційно-діяльнісних умінь, без чого становлення його як суб'єкта читацької діяльності й особистісного розвитку неможливе.

Структура підручника

На основі вимог навчальної програми матеріал підручника об'єднується в розділи, які мають свою «внутрішню» структуру. Так, підрозділ підручника для старшої школи містить:

- історичну довідку про умови розвитку літератури того чи іншого періоду;
- характеристику літературного розвитку, домінуючого літературного напрямку;
- коротку узагальнену характеристику–представлення письменника;
- навчальний маршрут: перелік знань і вмінь, якими має оволодіти учень; поради щодо організації опрацювання поданого матеріалу: що потрібно прочитати ретельно і вдумливо, який матеріал надано лише для ознайомлення тощо;
- емоційно-образний «портрет» письменника (фрагменти свідчень очевидців, уривків зі спогадів, листів та ін. про смаки, уподобання, ставлення до світу, людей, письменницької праці тощо);
- стислий виклад основних фактів біографії;
- нарис про художній світ письменника (основні теми, мотиви, художні особливості стилю і т. ін.);
- запитання і завдання для актуалізації суб'єктного досвіду й опорних знань;
- літературознавчі статті: оглядова (про історичну епоху, літературний напрям, творчість автора загалом) і «монографічна» про твір, що вивчається текстуально;
- пояснення призначених для вивчення літературознавчих термінів;
- різнорівневі запитання і завдання, в т. ч. компетентісно зорієнтовані, для налагодження діалогічної взаємодії з текстом художнього твору (самостійної, парної і групової), самоконтролю й підсумкового оцінювання;
- матеріали для додаткового читання;
- теми проєктів; завдання для літературних вечорів, вікторин тощо;
- електронні адреси й списки рекомендованої літератури та ін.

Кожна тема підручника розпочинається концептом, який структурно складається з анотації–представлення постаті митця і навчального маршруту.

Мета анотації – зацікавити учня змістом розділу, розкрити його значення для особистісного розвитку, активізувати пізнавальну діяльність. Маршрут окреслює обсяг і послідовність опрацювання навчального матеріалу, знайомить із цілями, які мають бути досягнуті. Ставлячи за мету сформулювати суб'єктність учня-читача, виробити організаційно-діяльнісні вміння, автори підручника пропонують йому вибрати із загальних цілей особистісно значущі або доповнити їх власними. Після опрацювання матеріалу розділу відбувається рефлексія й оцінювання досягнення визначених цілей.

Обсяг тексту кожного розділу і підручника загалом узгоджується з віковими можливостями учнів, санітарно-гігієнічними вимогами (орієнтовно 5 сторінок суцільного машинопису (14 кегль, інтервал 1,5) з розрахунку на 1 годину навчального часу).

Структурно це послідовність невеличких за обсягом смислових частин, стиль викладу яких характеризується чіткістю, послідовністю, логічністю, лаконічністю.

Поданий матеріал дає змогу вчителю організувати на уроці різноманітну діяльність: самостійну (у парах, групах) творчо-пошукову під час роботи з предметним і загальнонавчальним матеріалом; спроектувати її як домашнє завдання; передбачити можливість проведення уроків різних типів, зокрема, вступних (цілевизначення і планування) і підсумкових (рефлексії й оцінювання результативності навчання), звернення до різноманітних інформаційно-комунікаційних технологій; задіяти суб'єктний досвід учнів; реалізувати принцип ситуативності через створення ситуацій успіху, вибору тощо; вироблення загальнонавчальних умінь, формування предметної (читацької) і ключових компетентностей, перевірки їх рівня.

Методичний апарат підручника

Методичний апарат підручника включає: вступне слово до читача; анотації до розділів; читацький путівник; відомості з теорії літератури; завдання для роботи з текстом та ілюстраціями; пам'ятки, поради, схеми, алгоритми тощо.

Основними функціями методичного апарату є: а) мотиваційна; б) розвивальна; в) організаційна, або управлінська.

Кожна з них виконує свою роль у становленні читацької компетентності: мотиваційна функція забезпечує зацікавлення учня виучуваним матеріалом, віднайдення в ньому особистісних смислів, усвідомлення потреби й значущості. Розвивальний вплив підручника стосується становлення особистісних функцій, формування способів розумової діяльності, загальнонавчальних умінь, розвитку творчих здібностей. Управлінська функція спрямовує увагу авторів і, відповідно, учня і вчителя на забезпечення умов для опанування управлінським циклом, вироблення суб'єктності учня-читача, здатності керувати читацькою діяльністю, читацьким і особистісним розвитком.

Методичний апарат підручника має чітку рубрикацію. Читацькоцентрична парадигма навчання літератури реалізується і в назві рубрик, до складу більшості з яких входять означення «читацький» (...путівник, ...довідник, ...самоконтроль, ...ключик) і «читацькі» (...діалоги, ...вправи, ... розваги, ...проекти).

Ознайомлення учнів із назвами рубрик і їх змістовим наповненням сприяє активізації пізнавальної діяльності, полегшує організацію роботи з підручником.

Методичний апарат включає різнорівневі компетентнісно зорієнтовані завдання для формування й оцінювання функціональних, продуктивних і творчих умінь.

Представлений у підручнику ілюстративний матеріал складають:

- фото митця;
- репродукції картин, тематично близьких до мотивів і настрою твору, що вивчається;
- кадри з кінофільмів, знятих за художніми творами;
- фото музеїв, виставок, пам'ятників письменникам;
- ілюстрації до творів.

Ілюстративний матеріал дає можливість для встановлення міжпредметних зв'язків і розгляду твору в культурологічному контексті за допомогою запитань і завдань до картин, ілюстрацій тощо.

Висновки. Підсумовуючи сказане, виокремимо такі концептуальні засади створення навчальної книжки з української літератури:

1. Підручник має базуватися на засадах діяльнісного, особистісно зорієнтованого і компетентнісного підходів, положеннях нормативних освітніх документів (насамперед, Державного стандарту базової і повної загальної середньої освіти), реалізовувати мету і завдання предмета, враховувати новітні досягнення літературознавства, дидактики, методики навчання літератури.

2. Підручник має бути цікавим для учня і технологічним.

Цікавим підручник буде за умови якісного естетичного оформлення, емоційності викладу навчального матеріалу, діалогічності стилю, цікавих і несподіваних запитань і завдань.

Технологічність підручника забезпечує наявність моделі – це така властивість, за якої навчальна книга містить модель організації навчального процесу на засадах певної технології.

3. Підручник має ознаки самовчителя, тобто придатний для самостійного опрацювання учнем навчального матеріалу, і методичного посібника, оскільки забезпечує вчителю можливість реалізувати модель особистісно зорієнтованого і компетентнісного навчання.

5. Підручник будується на засадах діалогічності (учень-художній твір, учень-учень, учень-учитель, художній твір і епоха, художній твір-автор, художній твір-інші види мистецтва тощо).

6. Підручник є складовою навчально-методичного комплексу і проектується з урахуванням можливості його використання разом з іншими засобами (електронний посібник, роздатковий матеріал тощо).

7. З огляду на специфіку предмета література (основне призначення – формування ціннісних ставлень (на відміну від історії – оволодіння знаннями чи іноземної мови – формування способів діяльності), у підручнику мають переважати емоційно-ціннісні тексти та продуктивні і творчі завдання, мета яких показати ціннісний світ автора та його героїв і заглибитися у власний духовний світ, навчити розкривати авторські смисли зображеного творити власні.

Таким чином, підручник реалізує ключову ідею авторської Концепції літературної освіти: засобами предмета допомогти учневі у його самопізнанні, життєвому самовизначенні, саморозвитку, самоздійсненні, сформувати компетентного учня-читача як суб'єкта читацької діяльності, особистісного і читацького саморозвитку.

Використані джерела

1. Бібік Н. М. Авторська концепція підручників «Я у світі» для 3 і 4 класів // Проблеми сучасного підручника: зб. наук. праць. Вип. 12 / [ред. кол.; наук. ред. – О. М. Топузов]; Національна академія педагогічних наук України; Інститут педагогіки. – К.: Педагогічна думка, 2012. – С. 17–24.

2. Доротюк В. І. Вимоги до підручників для профільної школи: профорієнтаційна складова // Проблеми сучасного підручника: зб. наук. праць. Вип. 14 / [ред. кол.; наук. ред. – О. М. Топузов]; Національна академія педагогічних наук України; Інститут педагогіки. – К.: Педагогічна думка, 2014. – С. 189–197.
3. Кодлюк Я. П. Концептуальні основи побудови підручника для початкової школи // Проблеми сучасного підручника: зб. наук. праць. Вип. 14 / [ред. кол.; наук. ред. – О. М. Топузов]; Національна академія педагогічних наук України; Інститут педагогіки. – К.: Педагогічна думка, 2014. – С. 282–297.
4. Кодлюк Я. П. Технологічність підручника для початкової школи // Проблеми сучасного підручника: зб. наук. праць. Вип. 12 / [ред. кол.; наук. ред. – О. М. Топузов]; Національна академія педагогічних наук України; Інститут педагогіки. – К.: Педагогічна думка, 2012. – С. 630 – 637.
5. Ляшенко О. І. Вимоги до підручника та критерії його оцінювання [Текст] / О. Ляшенко // Підручник ХХІ ст. – К., 2003. – № 1–4. – С. 60–65.
6. Плахотник В. М. Технологічність підручника як обов'язкова умова його ефективності [Текст] / В. М. Плахотник // Проблеми сучасного підручника : зб. наук. праць / [гол. ред. В. М. Мадзігон]. – К. : «Комп'ютер у школі та сім'ї», 1999. – Вип. 1. – С. 12–14.
7. Пометун О. І., Гупан Н. М. Проектування шкільного підручника: вимоги і проблеми // Проблеми сучасного підручника: зб. наук. праць. Вип. 14 / [ред. кол.; наук. ред. – О. М. Топузов]; Національна академія педагогічних наук України; Інститут педагогіки. – К.: Педагогічна думка, 2014. – С. 564–573.
8. Савченко О. Я. Без якісного підручника якісна шкільна освіта неможлива [Текст] / О. Я. Савченко // Проблеми сучасного підручника: зб. наук. праць / [гол. ред. В. М. Мадзігон]. – К. : «Комп'ютер у школі та сім'ї», 1999. – Вип. 1. – С. 3–6.
9. Савченко О. Я. Дидактика початкової школи : підруч. для студ. пед. ф-тів [Текст] / О. Я. Савченко. – К. : Генеза, 1999. – 368 с.
10. Савченко О. Я. Концепція нового підручника «Літературне читання» для початкової школи // Проблеми сучасного підручника: зб. наук. праць. Вип. 12 / [ред. кол.; наук. ред. – О. М. Топузов]; Національна академія педагогічних наук України; Інститут педагогіки. – К.: Педагогічна думка, 2014. – С. 207–214.
11. Смагін І. І. Дидактичний та методичний критерії якісного підручника з історії для старшокласників // Проблеми сучасного підручника: зб. наук. праць. Вип. 14 / [ред. кол.; наук. ред. – О. М. Топузов]; Національна академія педагогічних наук України; Інститут педагогіки. – К.: Педагогічна думка, 2014. – С. 693–700.
12. Трубочева С. Е. Діяльнісна спрямованість орієнтовного апарату підручника у формуванні навчальних компетентностей учнів // Проблеми сучасного підручника: зб. наук. праць. Вип. 12 / [ред. кол.; наук. ред. – О. М. Топузов]; Національна академія педагогічних наук України; Інститут педагогіки. – К.: Педагогічна думка, 2014. – С. 251–255.
13. Чоботар В. О. Перспективи українських підручників з іноземних мов: технологічність сучасних навчальних посібників [Текст] / В. О. Чоботар // Проблеми сучасного підручника середньої і вищої школи: зб. наук. праць / [упор. В. В. Оліфіренко]. – Донецьк : Східний видавничий дім, 2003. – Вип. 2. – С. 43–55.

References

1. Bibik N. M. Avtorska kontseptsiiia pidruchnykiv «Ya u sviti» dlia 3 i 4 klasiv // Problemy suchasnoho pidruchnyka: zb. nauk. prats. Vyp. 12 / [red. kol.; nauk. red. – O. M. Topuzov]; Natsionalna akademiia pedahohichnykh nauk Ukrainy; Instytut pedahohiky. – K.: Pedahohichna dumka, 2012. – S. 17–24.
2. Dorotiuk V. I. Vymohy do pidruchnykiv dlia profilnoi shkoly: proforiientatsiina skladova // Problemy suchasnoho pidruchnyka: zb. nauk. prats. Vyp. 14 / [red. kol.; nauk. red. – O. M. Topuzov]; Natsionalna akademiia pedahohichnykh nauk Ukrainy; Instytut pedahohiky. – K.: Pedahohichna dumka, 2014. – S. 189–197.

3. Kodliuk Ya. P. Kontseptualni osnovy pobudovy pidruchnyka dlia pochatkovoï shkoly // Problemy suchasnoho pidruchnyka: zb. nauk. prats. Vyp. 14 / [red. kol.; nauk. red. – O. M. Topuzov]; Natsionalna akademiia pedahohichnykh nauk Ukrainy; Instytut pedahohiky. – K.: Pedahohichna dumka, 2014. – S. 282–297.
4. Kodliuk Ya. P. Tekhnolohichnist pidruchnyka dlia pochatkovoï shkoly // Problemy suchasnoho pidruchnyka: zb. nauk. prats. Vyp. 12 / [red. kol.; nauk. red. – O. M. Topuzov]; Natsionalna akademiia pedahohichnykh nauk Ukrainy; Instytut pedahohiky. – K.: Pedahohichna dumka, 2012. – S. 630 – 637.
5. Liashenko O. I. Vymohy do pidruchnyka ta kryterii yoho otsiniuvannia [Tekst] / O. Liashenko // Pidruchnyk XXI st. – K., 2003. – # 1–4. – S. 60–65.
6. Plakhotnyk V. M. Tekhnolohichnist pidruchnyka yak oboviazkova umova yoho efektyvnosti [Tekst] / V. M. Plakhotnyk // Problemy suchasnoho pidruchnyka : zb. nauk. prats / [hol. red. V. M. Madzihon]. – K. : «Kompiuter u shkoli ta simi», 1999. – Vyp. 1. – S. 12–14.
7. Pometun O. I., Hupan N. M. Proektuvannia shkilnoho pidruchnyka: vymohy i problemy // Problemy suchasnoho pidruchnyka: zb. nauk. prats. Vyp. 14 / [red. kol.; nauk. red. – O. M. Topuzov]; Natsionalna akademiia pedahohichnykh nauk Ukrainy; Instytut pedahohiky. – K.: Pedahohichna dumka, 2014. – S. 564–573.
8. Savchenko, O. Ya. Bez yakisnoho pidruchnyka yakisna shkilna osvita nemozhlyva [Tekst] / O. Ya. Savchenko // Problemy suchasnoho pidruchnyka: zb. nauk. prats / [hol. red. V. M. Madzihon]. – K. : «Kompiuter u shkoli ta simi», 1999. – Vyp. 1. – S. 3–6.
9. Savchenko, O. Ya. Dydaktyka pochatkovoï shkoly : pidruch. dlia stud. ped. f-tiv [Tekst] / O. Ya. Savchenko. – K. : Geneza, 1999. – 368 s.
10. Savchenko O. Ya. Kontseptsiiia novoho pidruchnyka «Literaturne chytannia» dlia pochatkovoï shkoly // Problemy suchasnoho pidruchnyka: zb. nauk. prats. Vyp. 12 / [red. kol.; nauk. red. – O. M. Topuzov]; Natsionalna akademiia pedahohichnykh nauk Ukrainy; Instytut pedahohiky. – K.: Pedahohichna dumka, 2012. – S. 207–214.
11. Smahin I. I. Dydaktychni ta metodychni kryterii yakisnoho pidruchnyka z istorii dlia starshoklasnykiv // Problemy suchasnoho pidruchnyka: zb. nauk. prats. Vyp. 14 / [red. kol.; nauk. red. – O. M. Topuzov]; Natsionalna akademiia pedahohichnykh nauk Ukrainy; Instytut pedahohiky. – K.: Pedahohichna dumka, 2014. – S. 693–700.
12. Trubacheva S. E. Diialnisna spriamovanist oriientovnoho aparatu pidruchnyka u formuvanni navchalnykh kompetentnostei uchniv // Problemy suchasnoho pidruchnyka: zb. nauk. prats. Vyp. 12 / [red. kol.; nauk. red. – O. M. Topuzov]; Natsionalna akademiia pedahohichnykh nauk Ukrainy; Instytut pedahohiky. – K.: Pedahohichna dumka, 2012. – S. 251–255.
13. Chobotar V. O. Perspektyvy ukrainskykh pidruchnykiv z inozemnykh mov: tekhnolohichnist suchasnykh navchalnykh posibnykiv [Tekst] / V. O. Chobotar // Problemy suchasnoho pidruchnyka serednoi i vyshchoi shkoly: zb. nauk. prats / [upor. V. V. Olifirenko]. – Donetsk : Skhidnyi vydavnychiy dim, 2003. – Vyp. 2. – S. 43–55.

Фасоля А. Н.

КОНЦЕПТУАЛЬНЫЕ ОСНОВЫ СОЗДАНИЯ УЧЕБНИКА УКРАИНСКОЙ ЛИТЕРАТУРЫ С УЧЕТОМ ПОЛОЖЕНИЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТНОГО, ЛИЧНОСТНО ОРИЕНТИРОВАННОГО И КОМПЕТЕНТНОСТНОГО ПОДХОДОВ

В статье представлены концептуальные основы создания учебника по украинской литературе: определена методологическая основа концепции (идеи личностно ориентированного, компетентностного и деятельностного подходов, читательскоцентрической парадигмы обучения, современного видения путей развития украинской литературы, психологии творчества и чтения), определены требования, которым должна отвечать учебная книга, ее ведущие функции, цель и задачи, структура, содержание, определены критерии оценивания. Акцент сделан на возможностях учебника в развитии предметной (читательской) и ключевых компетентностей, важности обеспечения условий для формирования субъектности ученика-читателя: представления читательского маршрута, вопросов и заданий для выработки

умений самоорганізації, акцентування уваги школьника на читальській діяльності, змінах в читальському і особистому розвитку.

Ключевые слова: учебник; лично ориентированное обучение; компетентностное обучение; общеучебные умения; индивидуальная учебная программа; читательская компетентность.

Fasolya A.

CONCEPTUAL BASES OF CREATION OF UKRAINIAN LITERATURE TEXTBOOK, SUBJECT TO THE PROVISIONS OF THE ACTIVITY, STUDENT-CENTERED AND COMPETENCE-BASED APPROACHES

The article presents conceptual bases of creation of Ukrainian literature textbook: the methodological basis of the concept (the idea of personality-oriented, competency and activity approaches, citizenization paradigm of learning, a modern vision of ways of development of Ukrainian literature, psychology, art and reading), defines the requirements that must be met by educational book, its main functions, purpose and objectives, structure, contents and criteria of evaluation.

The emphasis on the possibilities of the textbook in the development of subject (reader) and the key competences, the importance of providing conditions for the formation of the subjectivity of the student-reader: representations of the reader's route of questions and tasks to develop skills of self-organization, focusing students for reading activities, changes in readership and personal development.

Emphasized that the present textbook contains the characteristics of self-instruction is practice oriented and technological. The structure and content of the school books give a clear picture of what and how to teach and learn. Technology tutorial offers the teacher a guide to the scope and nature of educational material, its sequence, methods and techniques of work, the student recommendations for the effective assimilation of subject content at any desired level, building skills to learn, to acquire knowledge, skills of self-organization and self-development.

Keywords: textbook; personally oriented education; kompetentne learning; learning skills; individual education program; reading competence.

УДК: 376-056.263:001.892(075)

СУЧАСНА КОНЦЕПЦІЯ ПОБУДОВИ ПІДРУЧНИКІВ З ПРЕДМЕТНО-ПРАКТИЧНОГО НАВЧАННЯ ДЛЯ ГЛУХИХ ДІТЕЙ

В. М. Шевченко,

кандидат педагогічних наук, старший науковий співробітник,

Інститут спеціальної педагогіки НАПН України,

e-mail: shevchenko_volodimir@ukr.net

У статті автор характеризує концептуальні основи та особливості побудови підручників з предметно-практичного навчання для глухих дітей. Розглянуто актуальні проблеми проектування шкільного підручника і обґрунтовано вимоги до побудови тексту і методичного апарату у контексті освітньої реформи. Автор зазначає, що шкільні підручники відіграють важливу роль у навчально-виховному процесі та є одним з основних засобів передачі знань. У них викладаються основи знань відповідно до освітніх стандартів і програм. Підручник є важливим засобом самовдосконалення учнів, формування їх картини світу. Важливе місце в початковій ланці навчання дітей з порушеннями слуху займає підручник з предметно-практичного навчання, яке є першим етапом трудового навчання.